

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

”En ’flygmekaniker’ eller en ’flygsoldat’ behöver inte alls vara flygande.”

Diskussioner om gemensamma nordiska termer då och nu

Hans Landqvist, Niina Nissilä & Nina Pilke
Nordterm 2025 i Reykjavík

Disposition

- Projektet *Termer i tid – Tidens termer*
- Syfte
- Metod
- Material
- Analys & exempel
- Diskussion

TEKNISKA NOMENKLATURCENTRALEN

TERMINOLOGICENTRUM

- ▶ Projektet *Termer i tid – Tidens termer* (2016–)
  - ▶ Tekniska Nomenklaturcentralen/Terminologicentrum – TNC (1941–2018)
  - ▶ Tillgången på god terminologi inom olika fackområden och god terminologisk praxis
  - ▶ Samarbete inom Norden
- ▶ I fokus i detta föredrag
  - ▶ Samarbetet mellan TNC och aktörer i Danmark och Norge

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Syfte och forskningsfrågor

- ▶ Syftet är att
  - ▶ redogöra för gemensamma språkrelaterade diskussioner mellan terminologiaktörer i Sverige, Danmark och Norge från 1940- till 1980-talet i ljuset av TNC:s arkivmaterial
  - ▶ skapa en djupare insikt i hur samarbetet och det nordiska terminologinätverket har fungerat.
- ▶ Två forskningsfrågor:
  - FF1: Vilka gemensamma språkfrågor i huvudkategorin *Språk* är aktuella i kontakterna?
  - FF2: Hurdana nexusanalytiska mönster kan identifieras i det nordiska terminologisamarbetet i ett historiskt perspektiv?

Material

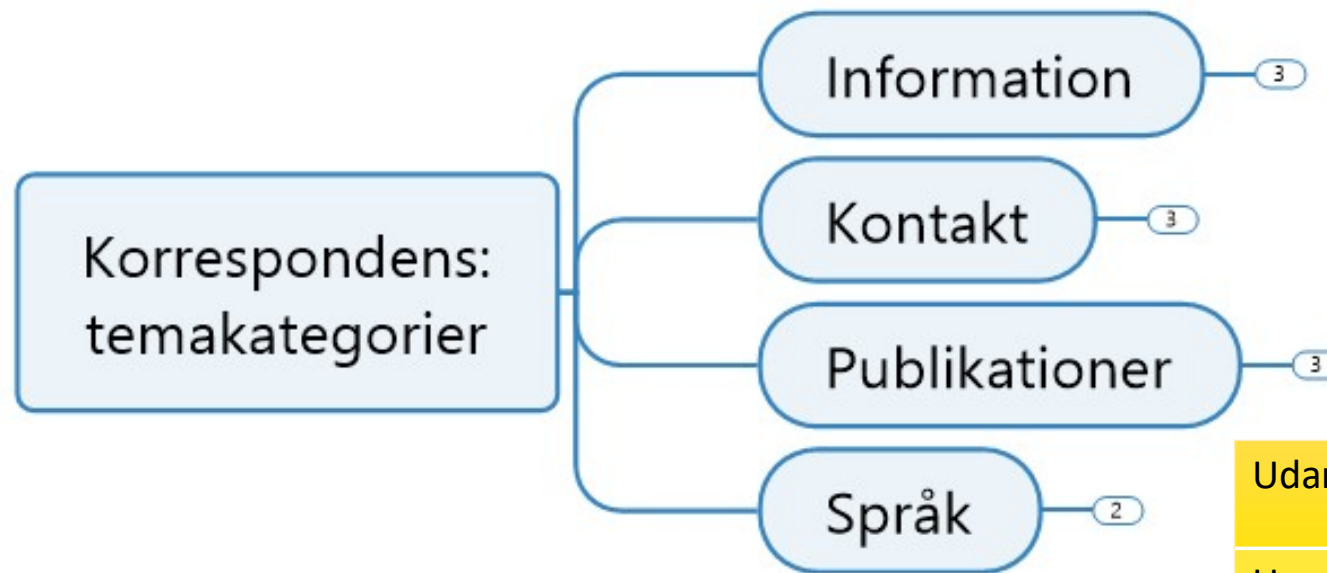
- ▶ **TNC:s arkiv**, totalt cirka 180 hyllmeter
  - ▶ 2.393 U-brev

	Udan	Ufin	Unor
Brev	969 (41 %)	698 (29 %)	726 (30 %)
Tid	1941–1985	1941–1998	1938–1998

- ▶ Begreppet 'brev'
  - ▶ "skriftligt meddelande från en avsändare till en adressat" (*Nationalencyklopedin* 2021)
    - ▶ olika format, mest A4
    - ▶ postkort/brevkort, trycksaker, affärshandlingar, varuprov, urklipp ur tidningar/tidskrifter, tekniska ritningar, fotografier
    - ▶ handskrivna anteckningar (möten, telefonsamtal)
    - ▶ utskrifter av e-brev

Huvudkategorier

Udan	136
Unor	73
Summa	209

Metod

- ▶ Forskningsfråga 1
  - ▶ identifiering och tematiskt klassificering de språkfrågor där minst två av tre länder i arkivmaterialet är engagerade
- ▶ Forskningsfråga 2
  - ▶ närläsning och nexusanalys av en utvald terminologisk fråga inom flygteknikens område
  - ▶ arkivmaterial från 1940-talet

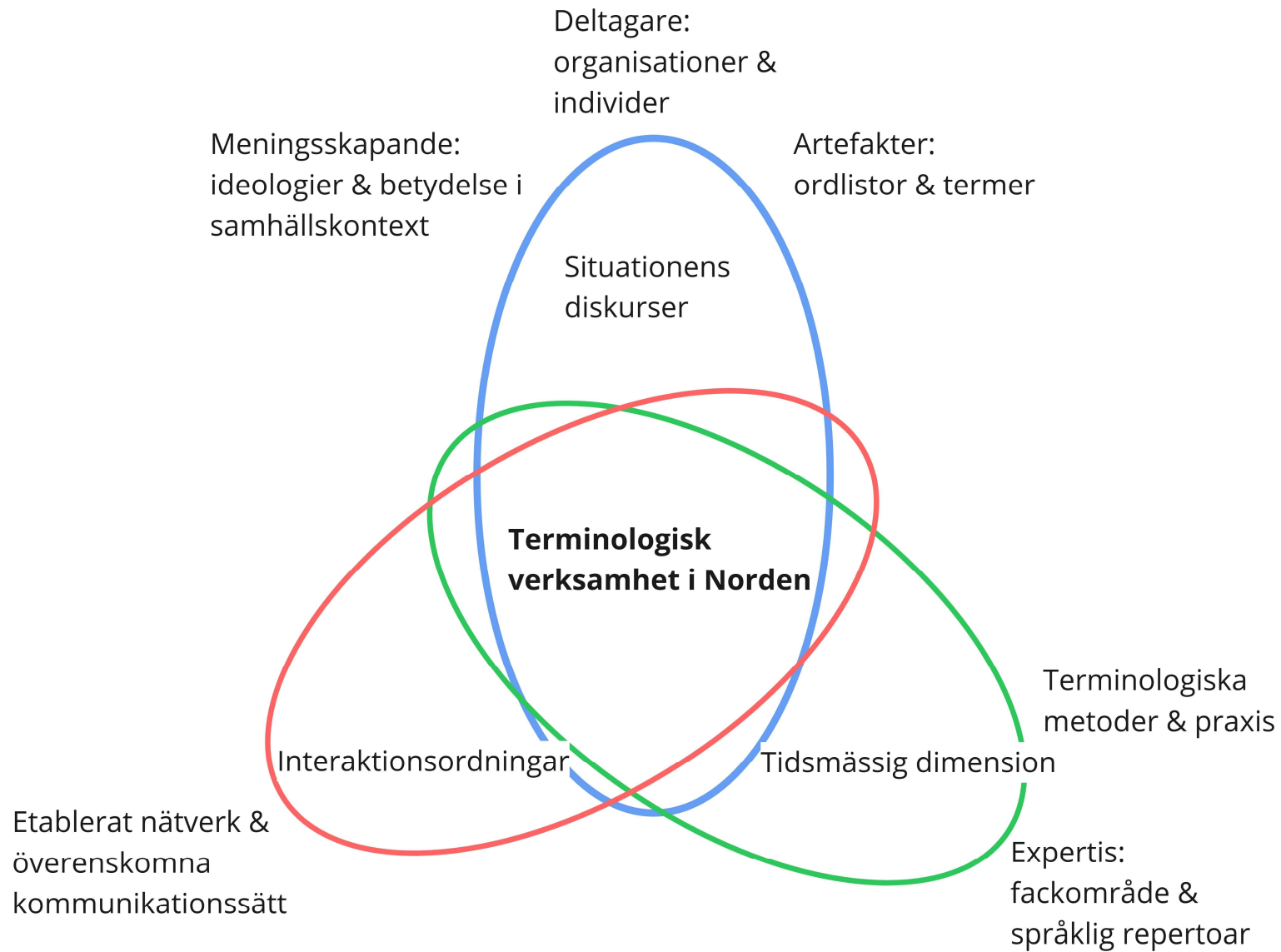
Metodologiskt ramverk: Nexusanalys

Scollon & Scollon (2004)

- hur människors sociala handlingar (= **nexus**) är sammankopplade och skapar betydelser bakåt och framåt i tiden

Tre dimensioner

- **Interaktionsordning:** etablerad eller situationsspecifik strukturering av social verksamhet
- **Situationens diskurser:** materiella artefakter och ideologier som återspeglas i språkbruk i samband med social verksamhet
- **Tidsmässig dimension:** cykliska, upprepande, kontinuerliga och flerdimensionella processer

F1: Vilka gemensamma språkfrågor i huvudkategorin *Språk* är aktuella i kontakterna?

Deltagare & initiativtagare

Affärsverksamhet
Centrum
Förening
Högskola
Myndighet
(Privatperson)

Vad diskuteras

- ▶ Språkbruk
- ▶ Språkssystem
- ▶ Språköverföring

- ▶ Hel ordlista
- ▶ Enstaka termer på sv, da, no
- ▶ Yrkestitlar & varumärkesaspekt

F2: Hurdana nexusanalytiska mönster kan identifieras i det nordiska terminologisamarbetet i ett historiskt perspektiv?

- ▶ Den Norske Ingeniørforening önskar en norsk benämning för engelskans *flight engineer* 5.9.1947
- ▶ Teknisk utveckling och flygsäkerhet & ekonomi efter 2:a världskriget
  - Ny besättningsmedlem
    - Användningen av motorernas kraft och bränsleförbrukning
- Den Norske Ingeniørforening, RTT, TNC, TC, SAS (+ andra nationella flygbolag), Kungl. Flygförvaltningen

Interaktionsordninger

Interaktionsordninger

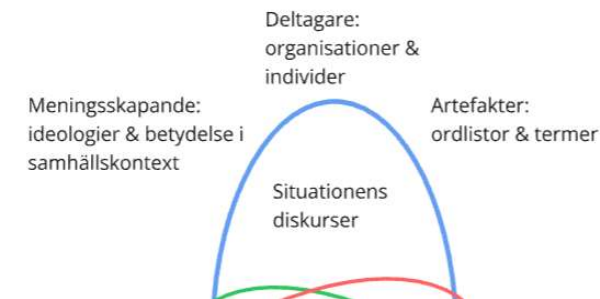
Etablerat nätverk &
överenskomna
kommunikationssätt

- ▶ Etablerat nätverk
    - Samarbete mellan nordiska terminologiorganisationer
      - Rådet för teknisk terminologi, Norge
-
- Tekniska nomenklaturcentralen, Sverige (+ Terminologicentralen, Danmark)
    - ▶ "I samförstånd mellan de olika nordiska luftfartsmyndigheterna"

- ▶ Överenskomna kommunikationssätt
  - ☐ Brev som bildar textkedjor
    - 5 brev 5.9.1947–28.1.1948
  - ☐ Fråga + svar (förslag, motiveringar)

En tillater seg å spørre om De finner å kunne gi Deres tilslutning til forslaget, eller om De har andre forslag som De mener er bedre. En vil vere taknemlig for å få Deres svar innen 20 september.

Situationens diskurser

Meningsskapande	Deltagare: organisationer och individer	Artefakter
Ideologier & betydelse: -språkpolitik: hitta en passande benämning på eget språk (i stället för engelska); -gärna välja en som passar även de andra nordiska språken >exempel på nästa bild	Positioner: -ämnesexperter vs. "språkmänniskor" -organisationer	Termer Källor som anlitas

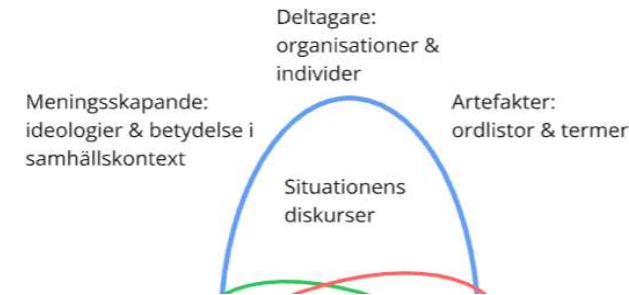
Exempel /Ideologi:

- strävan efter termer på eget språk
- strävan efter gemensamma nordiska termer

Etter å ha undersøkt hvilke funksjoner en "Flight Engineer" har, vil Rådets sekretær foreslå at en søker innarbeidet benevnningen Flymaskinist på norsk, eventuelt også på dansk og svensk. En viser til vedlagte utredning om benevnningen og de funksjoner som en flymaskinist - Flight Engineer - har.

Det är givetvis att beklaga att en enhetlig nordisk terminologi på så sätt inte åstadkommes. Men då å ena sidan "färdmekaniker" är så inarbetat i svenskan att ingen ändring är möjlig, och å andra sidan denna term inte tycks vara acceptabel ur dansk och norsk synpunkt, är väl ingenting att göra åt saken. I varje fall finns ju inhemska termer, och det engelska "flight engineer" behöver ej anlitas i dansk, norsk eller svensk text.

Från DEN NORSKE INGENIØRFORENING har genom Svenska Teknologföreningen anlänt en skrivelse med förfrågan och förslag till gemensam nordisk benämning för "flight engineer." Detta betecknar en mekaniker, som tillhör flygplanets be-

Tidsmässig dimension: förankring i tidigare erfarenheter, nuvarande handlingar och framtida intentioner

Förankring i etablerade arbetssätt: Terminologiska metoder och praxis

Argument: etablerade termer, genomsynlighet, analogier, passlighet till de existerande begreppssystemen

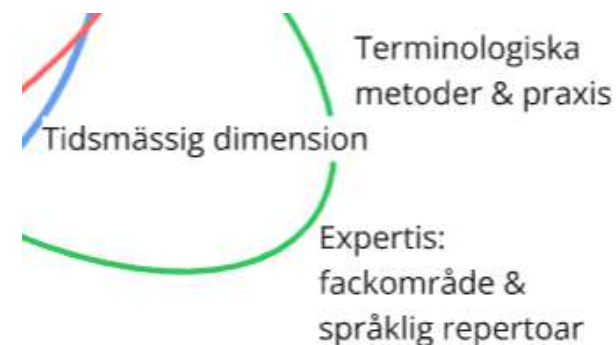
- Undersök de särskiljande kännetecknen: flygmaskinistens "hovedoppgave"
- Kartläggning av de existerande termerna, ekvivalenterna da-no-sv & synonymerna
- Analogier när det gäller motsvarande yrkestitlar: *flight engineer* – *marine engineer*
- Skapa begreppssystem:
  - ☐ det generiska överordnade begreppet: kategori engineers; kategori "flymannskap"
  - ☐ sidoordnade begrepp: flygmekaniker

Förankring i existerande nutida resurser: Expertis: fackområde och språklig repertoar

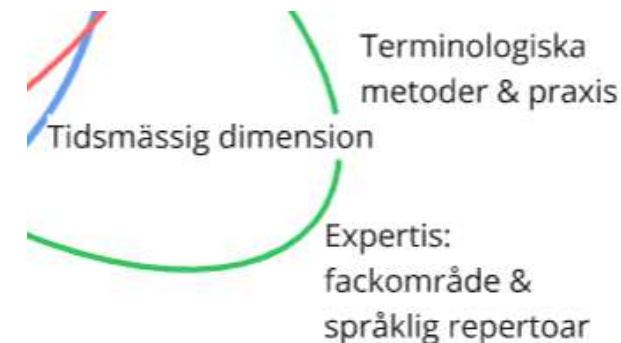
Anlita fackexperter
Kommentera den språkliga synvinkeln

betydelse är även förleden "fly-" vilseledande. En "flygmekaniker" eller "flygsoldat" behöver inte alls vara flygande. Termen anger endast att han har någon befattning inom "flyget." Skulle termen färdmekaniker kunna vara lämplig? Den synes klart ange befattningens karaktär.

Vår rekommendation är alltså:
Engelska: flight engineer
Danska: flyvemaskinist
Norska: flymaskinist
Svenska: färdmekaniker

Tidsmässig dimension: förankring i existerande arbetsmetoder, koppling till nuvarande handlingar och uttryck för framtida intentioner

Det är synnerligen önskvärt att denna titelfråga löses i samförstånd mellan de olika nordiska luftfartsmyndigheterna. Härvid bör givetvis i första hand de normala vägarna för regelbundet återkommande samarbete mellan dessa anlitas.

Av Edert brev framgår att Ni skulle föredra termen färdmekaniker. Häremot finns ur språklig-logisk synpunkt ingenting heller att invända, såvitt TNC nu kan finna. Frågan om vilken term som passar bäst i det praktiska sammanhanget, synes böra avgöras genom diskussion mellan de direkt berörda parterna i de olika länderna.

TEKNISKA NOMENKLATURCENTRALEN

Här i landet förekommer benämningen flygmekaniker för en något enklare kategori, innebärande skötsel och vård av flygmateriel och förutsättande viss teoretisk underbyggnad; undervisning sker i flygvapnets skolor och leder till certifikat. Man har redan tänkt sig möjligheten att införa benämningen flygmaskinist för en något högre kategori.

Det är synnerligen önskvärt att denna titelfråga löses i samförstånd mellan de olika nordiska luftfartsmyndigheterna. Härvid bör givetvis i första hand de normala vägarna för regelbundet återkommande samarbete mellan dessa anlitas.

Diskussion

1. TNC:s arkivmaterial verifierar att det har pågått ett flertal språkrelaterade diskussioner mellan terminologiaktörer i Sverige, Danmark och Norge från 1940- till 1980-talet
  - Språkbruk, språkssystem, språköverföring
  - Ny typ: diskussion om yrkestitlar och benämningar på varumärken > aktuellt även idag!

Nu vil vi så spørge om man på norsk og/eller svensk kender nulenergi og/eller ord med nulenergi- som første led.

Da vi er bundet af en frist for en eventuel indsigelse mod at NUL-ENERGI-HUSET bliver registreret som varemærke, må vi desværre bede om svar - meget gerne blot i telefon - senest 27. januar.

Vi har gjort de danske varemærkemyndigheder opmærksomme på at vi ville gøre indsigelse hvis lavenergihus eller solenergihus skulle blive søgt registreret som varemærke.

14-25.1.1975

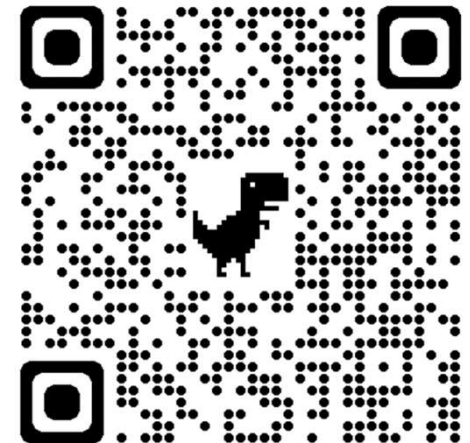
Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Diskussion

2. Nexusanalys ger en helhetssyn på hur samarbetet och det nordiska terminologinätverket har fungerat
  - Interaktionsordningar: etablerat nätverk med ömsesidigt engagemang
  - Situationens diskurser: gemensamma mål och delad syn på vertikal rollfördelning mellan samarbetsparter
  - Tidsmässig dimension: förankring i etablerade arbetssätt, aktuella behov och framtida följder
- Fortsättning:
  - Olika begrepp inom olika fackområden
  - Olika aktörer
  - Olika tidsmässiga ramar
  - Olika terminologiska metoder & praxis
  - Den nordiska ideologin och vertikalt ansvar i terminologiska diskussioner idag

Tack!

- Information om projektet: <https://sites.uwasa.fi/term/>

Översättning av instantané (fr) & instant (en)

- ▶ Monsieur Gunnar Aagaard Nielsen i Bryssel 1975
- ▶ Svenska språknämnden, Dansk Sprognævn, Norsk språkråd, TNC, RTT

Udan

instant kaffe vs.
pulverkaffe,
snabbkaffe
(mindre bra)

många aspekter
diskuteras

Unor

pulverkaffe
används i
norskan

TNC

färdigkaffe,
snabbkaffe

ord som
pulverkaffe ger
inte önskvärd
precisering

ThePhoto by PhotoAuthor is licensed under CCYYSA.

+ 13.30-14.00 En 'flygmekaniker' eller en 'flygsoldat' behöver inte alls vara flygande.” Diskussioner om gemensamma nordiska termer då och nu

14.00-14.30 Kaffe

Diskussionsuppgift
utgående från
nexusaspekter

